

Grzegorz Bujak

Diecezja kielecka w latach 1805-1818

Kieleckie Studia Teologiczne 4, 23-31

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Grzegorz Bujak – Kielce – Lublin

DIECEZJA KIELECKA W LATACH 1805–1818

Na przełomie XVIII i XIX w. doszło w Europie do zmian granic licznych diecezji o wielowiekowych niekiedy tradycjach. We Francji było to spowodowane rewolucją i jej konsekwencjami, w krajach niemieckich wojnami napoleońskimi, natomiast w Europie Środkowo-Wschodniej i posiadłościach Habsburgów rozbiarami Polski, skutkami wojen napoleońskich i józefinizmem. Wspólnym mianownikiem tych procesów był dominujący wpływ czynników politycznych na kształt struktur kościelnych. Większość z tych zmian uzyskała akceptację papieża, co świadczy o tym, że również Stolica Apostolska dostrzegła konieczność modernizacji w tym zakresie.

Losy diecezji kieleckiej w pierwszym okresie jej istnienia wpisują się w omówione wyżej procesy o charakterze ogólnym.

Dzieje biskupstwa kieleckiego w latach 1805–1818 stały się przedmiotem badań niewielu historyków, niemniej poczynione w ich pracach ustalenia mają charakter trwały. Przede wszystkim należy wymienić ustalenia ks. Bolesława Kumora. Podejmował on badania nad diecezją kielecką od początku swej pracy naukowej i zgromadził podstawowy zrab dokumentacji dla omawianej problematyki, a także odtworzył proces powstawania i likwidacji diecezji. Wyniki tej części swoich badań publikował w wielu artykułach, w zasadzie powtarzając tezy i argumentację¹. Drugi nurt badań B. Kumora nad diecezją kielecką przebiegał w kontekście prac nad diecezją tarnowską oraz strukturami Kościoła polskiego pod zaborami². Jednak w interesujących nas aspektach powstania i organizacji diecezji kieleckiej autor nie wykracza poza swoje wcze-

¹ Por. B. Kumor, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej (1805–1858)*, Lublin 1962, mps w Bibliotece WSD w Kielcach; tenże, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, „Nasza Przeszłość”, 17 (1963), s. 187–232.

² Por. B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786–1985*, Kraków 1985; tenże, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772–1918)*, Kraków 1980.

śniejsze ustalenia, cytując wyniki wcześniejszych badań i wykorzystując je w kontekście porównawczym. Wyniki jego badań przetrwały próbę czasu i będą stałym punktem odniesienia również w niniejszym artykule.

Struktury Kościoła w okresie staropolskim cechowały się znaczną stabilnością. Tradycyjne podejście do nich i ujmowanie ich we właściwych dla epoki kategoriach beneficjum nie sprzyjało modernizacji³. Wystarczy przypomnieć rozległość diecezji krakowskiej czy wileńskiej. Dopiero rozdzielenie ziem polskich i ich włączenie do sąsiednich oświeconych państw absolutystycznych, stworzyło możliwości zmiany niektórych struktur kościelnych i ich modernizacji w duchu nowej wizji relacji Państwo – Kościół, zwanych józefinizmem. Odmienne zresztą realizowanym we wszystkich trzech zaborach.

Wskutek tego diecezje polskie bądź ich części, które znalazły się w granicach monarchii Habsburgów, zostały poddane takim samym prawom i procesom, jak w innych częściach cesarstwa. Austria od dawna realizowała program modernizacji państwa, w którym Kościół i jego struktury zajmowały ważne miejsce. Na przełomie XVIII i XIX wieku doszło w monarchii naddunajskiej do szeroko zakrojonej regulacji granic diecezji i metropolii. W tym kontekście można mówić o swego rodzaju „prehistorii” diecezji kieleckiej, obejmującej różne próby i etapy zmian organizacji kościelnej na ziemiach przejętych przez Austrię w wyniku I i III rozbioru.

W wyniku I rozbioru w granicach Austrii znalazły się dwie całe diecezje: lwowska i przemyska oraz znaczne części czterech innych: łuckiej, kamienieckiej, chełmskiej i krakowskiej. Interesują nas w tym momencie losy tej ostatniej. Z 914 parafii, znajdujących się w granicach diecezji przed rozbiorem, ponad 370 położonych na południe od Wisły zostało od niej odłączonych. Były to tereny o najstarszej i najlepiej rozwiniętej sieci parafialnej w Rzeczypospolitej.

W interesie Austrii leżało wyłączenie tych terenów spod jurysdykcji biskupa krakowskiego. Etapem przejściowym było utworzenie w Tarnowie konsystorza generalnego w 1781 r., a docelowym – erekcja diecezji tarnowskiej. Nastąpiło to najpierw w roku 1783 na mocy decyzji cesarza Józefa II, która po licznych kontrowersjach uzyskała zatwierdzenie Rzymu i w roku 1786 doszło do kanonicznej erekcji biskupstwa w Tarnowie. W ten sposób spełnione zostały starania rządu wiedeńskiego o dopasowanie organizacji kościelnej do granic z 1772 r. Stroną inspirującą te przemiany był cesarz Józef II realizujący swoje koncepcje administracyjne. Równoległe do omówionych wydarzeń w całej Austrii w latach 80. miało miejsce dopasowywanie granic diecezji do administracyjnego podziału państwa na cyrkuły. Dotyczyło to także niewielkich terenów na wschodzie diecezji tarnowskiej, na jej pograniczu z diecezją

³ Por. W. Müller, *Diecezje w okresie potrydenckim*, w: *Kościół w Polsce*, t. 2. *Wiek XVI–XVIII*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1969, s. 225–238.

przemyską. Doszło tam do wymiany na polecenie władz świeckich niewielkich obszarów przygranicznych, co mimo początkowego sprzeciwu Rzymu, zostało ostatecznie uznane przez papieża⁴.

W wyniku III rozbioru Polski Austria zwiększyła ponownie swój stan posiadania, a przejęte przez nią ziemie objęły niemal całą dawną diecezję krakowską. Rząd austriacki nie dążył jednak do odtworzenia tak rozległego biskupstwa, gdyż kolidowałoby to z podziałem państwa na cyrkuły i koncepcją dostosowywania organizacji kościelnej do państwowej. Podobnie jak po I rozbiorze etapem przejściowym było utworzenie nowych oficjalatów i wikariatów generalnych oraz dopasowanie ich okręgów jurysdykcyjnych do nowych granic. Było to o tyle skomplikowane, że w granicach trzeciego zaboru znalazły się fragmenty diecezji gnieźnieńskiej, poznańskiej, płockiej i łuckiej. Docelowo jednak Austria dążyła do utworzenia trwałej, dopasowanej do granic państwa i podziałów administracyjnych struktury diecezjalnej. W tym kontekście od początku rysowała się – w związku z przyłączeniem Krakowa – konieczność likwidacji diecezji tarnowskiej. Jak już jednak wspomnieliśmy, przywrócenie rozległej diecezji krakowskiej nie leżało w zamysłach dworu wiedeńskiego. Dla jej dawnych terenów wschodnich postanowiono po zniesieniu diecezji chełmskiej utworzyć diecezję w Lublinie. Istniała jednak potrzeba erekcji biskupstwa między Lublinem a Krakowem.

Po raz pierwszy Kielce jako siedziba nowego biskupstwa zostały zaproponowane w memoriale z 1801 r., choć zapewne już wcześniej były brane pod uwagę. Ważną rolę w tym wyborze miał fakt ich centralnego położenia, tradycja administracyjna istnienia kapituły kolegiackiej i seminarium duchownego. Likwidacja diecezji w Tarnowie i jej erekcja w Kielcach wiązała się też, według ustaleń B. Kumora, ze znacznymi oszczędnościami w budżecie państwa. Zgodnie z jego wyliczeniami na dotacje dla diecezji tarnowskiej Wiedeń przeznaczał 25,5 tys. florenów, podczas gdy na uposażenie diecezji kieleckiej zaplanowano tylko 18,5 tys. florenów rocznie⁵.

Mimo sprzeciwu kapituły krakowskiej, doszło do erekcji diecezji kieleckiej. Dokonał tego papież Pius VII 13 czerwca 1805 r. bullą *Indefessum personarum*. Stwierdzała ona konieczność nowego podziału administracyjnego Kościoła w Galicji w wyniku zmian spowodowanych rozbiorem Polski i przenosiła stolicę biskupią wraz z kapitułą z Tarnowa do Kielc⁶. Delegatem apostolskim do wykonania bulli został mianowany biskup lwowski Kajetan Kicki. Realizacja papieskiej decyzji nie nastąpiła jednak szybko. B. Kumor zwraca uwagę, że jednym z powodów opóźnienia był opór ze strony kapituły krakow-

⁴ Por. B. Kumor, *Diecezja tarnowska...*, dz. cyt., s. 71–72.

⁵ Por. tenże, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej...*, dz. cyt., s. 13.

⁶ Por. *Bullarii romani continuatio*, t. 12, s. 307.

skiej, która skarżyła się, iż wbrew przysługującemu jej prawu wyrażania opinii w tak ważnej kwestii nie została zapytana o zgodę. Również inni biskupi, których diecezje miały być pomniejszone o tereny włączone do diecezji kieleckiej protestowali przeciw niezasięgnięciu ich opinii⁷.

Administracyjne wykonanie papieskiej bulli erekcyjnej miało swoją określoną prawem procedurę. Rozpoczynała ją formalna zgoda cesarska na ogłoszenie dokumentu z 6 lutego 1806 r. Działając na jej podstawie, władze lokalne we Lwowie nakazały biskupowi K. Kickiemu realizację bulli *Indefessum personarum*. Sprawa została jednak w zawieszeniu na ponad rok ze względu na wspomniane kwestie formalne, a także sytuację polityczną. Po pokoju w Tylży (25 VI 1807) odrodziła się w postaci Księstwa Warszawskiego namiastka Państwa Polskiego. W jego skład weszły co prawda tylko ziemie zaboru pruskiego, niemniej była to ważna zmiana układu politycznego na tym terenie.

W tej sytuacji przyspieszeniu uległy procesy integracyjne ziem zabranych przez Austrię, a wśród nich utworzenie biskupstwa w Kielcach. Jeszcze w maju 1807 r. bp K. Kicki wystosował do kapituły tarnowskiej pismo dotyczące jej przeniesienia do Kielc. Zniesienie diecezji tarnowskiej zostało ogłoszone w tamtejszej katedrze 17 września 1807 r., a erekcja diecezji kieleckiej w katedrze w Kielcach 30 września 1807 r.

Po tych wydarzeniach nastąpiła jednak kolejna przerwa w procesie konstituowania się nowej diecezji. Kandydat na biskupa, ks. Wojciech Górski, zwlekał z realizacją decyzji o podziale diecezji tarnowskiej. Nie zgadzał się na przekazanie do Przemyśla akt konsystorza dotyczących przejętych przez nią terenów. Nie przejął też zarządu nad terenem diecezji kieleckiej, ale delegował go biskupom w Krakowie i Lublinie. Do końca roku 1807 biskup opierał się także ponaglieniom władz państwowych we Lwowie nakazującym mu wyjazd do Kielc. Dopiero pod koniec grudnia 1807 r. ks. W. Górski przyjechał wraz z kapitułą do Kielc⁸. W ten sposób zakończył się formalny proces kształtowania nowego biskupstwa. Pozostawała jednak dalsza praca administracyjna nad scaleniem ziem nowej diecezji w jeden sprawnie funkcjonujący organizm.

Diecezja kielecka była zróżnicowana i rozległa. Z dawnej diecezji krakowskiej w jej skład wchodziły w części lub w całości archidiakonaty: sandomierski, zawichojski, lubelski, pilicki i krakowski, oraz prepozytury – wiślicka i kielecka. Na tym terenie znalazły się 4 kolegiaty (w Sandomierzu, Wiślicy, Skalbmierzu i Opatowie), 4 opactwa (w Wąchocku, Koprzywnicy, Sieciechowie i na św. Krzyżu), 19 klasztorów męskich i 4 żeńskie oraz 216 parafii⁹.

⁷ Por. B. Kumor, Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej..., dz. cyt., s. 197–98.

⁸ Por. tamże, s. 200.

⁹ Por. tamże, s. 201.

Z archidiecezji gnieźnieńskiej część archidiakonatu kurzelowskiego z 84 parafiami, 1 kolegiatą (w Kurzelowie), 1 opactwem (w Sulejowie), 5 klasztorów męskich i 2 żeńskie, z diecezji chełmskiej 3 dekanaty, 44 parafie, 5 klasztorów męskich i 1 żeński. Nowa diecezja liczyła w sumie 344 parafie, 5 kolegiat, 5 opactw oraz 29 męskich i 7 żeńskich klasztorów¹⁰.

Diecezja kielecka rozciągała się od Gorzkowa w okolicy Krakowa do Magnuszewa u ujścia Pilicy do Wisły, a na wschodzie do Niedrzwicy pod Lublinem. W latach 1808–1809 diecezja uzyskała nowy podział na 23 dekanaty. Niektóre zachowały swoje dawne granice. Wszystkie jednak w myśl zarządzeń władz państwowych zostały dopasowane do granic cyrkulów. W cyrkulach kielecko-koneckim i radomsko-sandomierskim znalazło się po 10 dekanatów, a w lubelsko-józefowskim 3 dekanaty¹¹.

Kolejnym ważnym problemem było utworzenie centralnego aparatu administracyjnego diecezji. Jego podstawą, zgodnie z wiekową tradycją, miała być kapituła katedralna. Bulla erekcyjna diecezji przewidywała istnienie kapituły w kształcie józefińskim: trzech prałatów (prepozyt, dziekan, scholastyk) oraz czterech kanoników gremialnych. Z Tarnowa do Kielc przybyła kapituła licząca zaledwie dwóch kanoników. Wraz z członkami dawnej kapituły kolegiackiej utworzyli oni Kielecką Kapitułę Katedralną, która tuż przed swoją oficjalną erekcją w 1810 r. liczyła pięciu prałatów i siedmiu kanoników. Ostatecznie bowiem jej struktura i skład personalny ukształtowały się już za czasów Księstwa Warszawskiego i odbiegała ona od struktury józefińskiej. W gronie prałatów znalazł się dodatkowo archidiakon. Instalacja kapituły odbyła się 8 marca 1811 r. Jej tworzenie napotykało na rozliczne problemy związane z obsadą personalną i uposażeniem¹².

Kanonicy kapituły katedralnej byli najbliższymi współpracownikami biskupami. Wielu z nich jako pracownicy konsystorza. Kielecki Konsystorz Generalny, jak i inne powstające w tym okresie, był instytucją nowego typu. Zaczęły się one kształtować od schyłku XVIII w. i łączyły w sobie kompetencje dawnych kancelarii oficjałów oraz zanikających biskupich kancelarii zadwornych. Konsystorz w Kielcach był zorganizowany na wzór austriacki. Jego prezesem był biskup ordynariusz, który przewodniczył cotygodniowym sesjom. Głównym urzędnikiem był zawsze członek kapituły łączący funkcje oficjała i wikariusza generalnego. Również referentów i asesorów wyłaniano z grona kapituły katedralnej.

Poważny problem w całym okresie istnienia diecezji stanowiło seminarium duchowne. Kierowane od swojego powstania w 1727 r. przez księży

¹⁰ Por. tamże, s. 203.

¹¹ Por. T. Wróbel, *Zarys historii diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny”, 58 (1982), s. 207–208.

¹² Por. B. Kumor, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej...*, dz. cyt., s. 22.

bartoszków, przeżywało wieloraki kryzys. Według ustaleń T. Wróbla poziom kształcenia alumnów był bardzo niski, tak że przez długi czas alumni nie spełniali kryteriów stawianych przez władze austriackie dla podjęcia studiów w seminarium wiedeńskim, kształcącym przyszłe kadry dla diecezji austriackich. Kryzys gospodarczy, pożary i zarazy w początkach XIX wieku spowodowały obniżenie dochodów seminaryjnych, wskutek czego wielu kandydatów na wykładowców wołało obejmować placówki parafialne aniżeli stanowiska w tej uczelni. Z tych też powodów nie został zrealizowany projekt rozbudowy gmachu seminarium i zwiększenia liczby kleryków. Tym problemom nie udało się zaradzić w interesującym nas okresie, a jak wskazują pamiętniki biskupa L. Łętowskiego z późniejszego okresu, kryzys seminarium w Kielcach trwał jeszcze długo po likwidacji diecezji¹³.

Po rozszerzeniu Księstwa Warszawskiego w 1809 r. cała diecezja kielecka znalazła się w jego granicach. Z jednej strony pozwoliło to na rozwiązanie spraw blokowanych przez władze austriackie, a wśród nich najważniejszej – zgody na święcenia biskupie dla ks. W. Górskiego. Mianowany na stanowisko biskupa kieleckiego, jeszcze w 1803 r. przed formalną erekcją diecezji, święcenia otrzymał dopiero 15 października 1809 roku. Z drugiej strony wojny napoleońskie pogłębiły kryzys gospodarczy, którego skutki odczuwał także Kościół. Między innymi wzrosły obciążenia podatkowe i ograniczenia w korzystaniu z dochodów z dóbr kościelnych¹⁴.

Przez cały okres swojego istnienia diecezja kielecka należała do metropolii lwowskiej. W okresie Księstwa Warszawskiego pojawiły się projekty utworzenia dla jego terenów nowej organizacji kościelnej: metropolii gnieźnieńsko-warszawskiej z sufraganiami dostosowanymi do granic politycznych i podziałów administracyjnych kraju. Po roku 1809 pojawiły się projekty nowego podziału administracyjnego Kościoła w powiększonym Księstwie, którego istotnym elementem miało być powołanie do istnienia drugiej metropolii w Krakowie. W jej skład miała wchodzić diecezja kielecka. Do realizacji tych planów jednak nie doszło w wyniku klęski Napoleona i utworzenia Królestwa Polskiego złączonego unią personalną z Rosją. Siedziby obu metropolitów sprawujących władzę nad diecezjami Królestwa (w Gnieźnie i we Lwowie) znalazły się poza jego granicami.

W tej sytuacji naturalnym rozwiązaniem, mającym poparcie cara, było utworzenie metropolii w Warszawie i przeprowadzenie nowego podziału na diecezje dopasowanego do podziałów administracyjnych Królestwa. Właśnie

¹³ Por. L. Łętowski, *Wspomnienia pamiętnikarskie*, oprac. H. Barycz, Wrocław 1952, s. 71.

¹⁴ Por. T. Wróbel, *Dzieje Seminarium Duchownego w Kielcach na przestrzeni 250 lat*, w: *Księga Jubileuszowa 1727–1977*, Kielce 1977, s. 74–89.

ta ostatnia przesłanka zadecydowała o likwidacji diecezji kieleckiej w związku z nowym podziałem kraju na województwa, wśród których znalazły się krakowskie i sandomierskie. Przy takich założeniach było rzeczą naturalną, iż diecezja krakowska zostanie powiększona o obszary diecezji kieleckiej, znajdujące się w województwie krakowskim, a jej tereny położone w województwie sandomierskim wejdą w skład diecezji o tej samej nazwie. Niewielkie tereny na wschód od Wisły siłą rzeczy znalazłyby się w diecezji lubelskiej.

Realizacja tych planów natrafiła na znaczne opory w związku ze skomplikowaną grą interesów politycznych i kościelnych. Nieoczekiwanym stronnikiem władz Królestwa okazała się kapituła krakowska, która z niepokojem patrzyła na redukcję granic swojej diecezji i utworzenie diecezji kieleckiej w 1805 r. Według ustaleń B. Kumora, w Krakowie nie pogodzono się nigdy z tym faktem i podejmowano różne starania, by temu przeciwdziałać. Jedną z prób wzmocnienia diecezji krakowskiej kosztem kieleckiej było powołanie 18 grudnia 1813 r. biskupa W. Górskiego na administratora diecezji krakowskiej. Biskup wybór przyjął, uzyskał jego zatwierdzenie przez nuncjusza w Wiedniu, a następnie papieża, ale do Krakowa się nie przeprowadził, wyznaczając tam swojego wikariusza generalnego. Nie pomogły naciski kapituły krakowskiej. Problem unii personalnej Krakowa i Kielc rozwiązał car Aleksander, mianując J. P. Woronicza na biskupstwo krakowskie. Biskup kielecki W. Górski złożył wówczas rezygnację z administracji w Krakowie¹⁵.

Prowadzona w czasach Księżstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego działalność na rzecz stabilizacji organizacji kościelnej w zmieniającym swoje granice państwie znajdowała poparcie większości biskupów, którzy w kolejnych memoriałach akceptowali zasadę dopasowania granic diecezji do zmieniających się dynamicznie granic politycznych i podziałów administracyjnych kraju. Zagadnienie to zostało szeroko omówione przez B. Kumora i wykracza poza ramy niniejszego opracowania¹⁶.

Likwidacja diecezji kieleckiej była skutkiem stabilizującej administrację kościelną w Królestwie Polskim bulli papieskiej *Ex imposita nobis* z 30 kwietnia 1818 r. W ramach utworzonej kilka miesięcy wcześniej metropolii warszawskiej znalazła się ostatecznie jedna archidiecezja (warszawska) i siedem diecezji. Wśród nich była diecezja sandomierska, nie było diecezji kieleckiej. Zniesieniu diecezji kieleckiej sprzyjał jej wakat. Biskup W. Górski zmarł bowiem 1 lutego 1818 r.

Wykonanie postanowień bulli nastąpiło w końcu 1818 r. Dekretem z 2 grudnia biskup warszawski F. Malczewski ogłosił likwidację diecezji kieleckiej i przeniesienie jej kapituły katedralnej do Sandomierza.

¹⁵ Por. B. Kumor, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej...*, dz. cyt., s. 212.

¹⁶ Por. tenże, *Ustrój i organizacja Kościoła...*, dz. cyt., s. 40–46.

Do diecezji sandomierskiej przyłączono 13 dekanatów i 198 parafii. Na tym terenie znalazły się 2 kolegiaty (w Opatowie i Sandomierzu) oraz 4 opactwa (w Sulejowie, Koprzywnicy, Sieciechowie i na Św. Krzyżu). Do diecezji lubelskiej przyłączono 3 dekanaty: chodelski, urzędowski i zaklikowski. Na tym terenie znajdowały się 44 parafie i 5 klasztorów. Do diecezji krakowskiej przeszło siedem dekanatów: kielecki, chęciński, kijski, sokolnicki, opatowiecki, pacanowski i kurzelowski, oraz 102 parafie¹⁷.

W wyniku przeprowadzonego podziału zmianie uległ status niektórych instytucji diecezjalnych. Dotyczyło to głównie kapituły katedralnej, która stała się ponownie kolegiacką. Jej gruntowną reorganizację przeprowadził biskup krakowski J. P. Woronicz 6 grudnia 1820 r. Jej skład został ograniczony do 3 prałatur (dziekan, scholastyk i archidiakon) oraz pięciu kanonii gremialnych. Swoją charakter zmienił również konsystorz biskupi w Kielcach, który od 29 stycznia 1819 r. został zastąpiony przez oficjalat okręgow¹⁸.

Podsumowując pierwszy okres istnienia diecezji kieleckiej (1805–1818), należy zwrócić uwagę na kilka istotnych kwestii. Burzliwe losy administracji kościelnej na tym terenie nie należały do wyjątku, ale wpisywały się w dynamikę przemian w tym zakresie właściwą dla epoki oświecenia i zawirowań związanych z rewolucją francuską. Błędem byłoby jednak uznać te przyczyny za najważniejsze. Te wielkie wydarzenia polityczne połączone ze zmianami granic państw jedynie przyspieszyły proces modernizacji struktur kościelnych, zapoczątkowany przez czerpiący z pragmatyzmu oświeceniowego józefinizm. W wyniku długotrwałych i głębokich przemian społecznych tradycyjne, sięgające średniowiecza struktury administracyjne Kościoła nie przystawały do zmieniającej się rzeczywistości społecznej. W związku z tym przeżywały kryzys i wymagały zmian. Potrzeby te wcześniej niż czynniki kościelne dostrzegła modernizująca się w duchu nowych koncepcji oświeceniowych monarchia habsburska, która stała się w znacznej mierze ich inicjatorem i wyznaczała jej kierunki w duchu tradycyjnej koncepcji współpracy państwa i Kościoła.

W tym kontekście należy widzieć zmiany granic metropolii i diecezji nie tylko na ziemiach polskich, ale i w całej Europie Środkowo-Wschodniej. Wydaje się, że w podobny sposób należy spojrzeć także na kasaty zakonów oraz przejmowanie przez wzmacniające swoje kompetencje państwo wpływu na szkolnictwo, opiekę zdrowotną i inne przejawy życia społecznego.

Diecezja kielecka w pierwszym okresie swojego istnienia (1805–1818) była z jednej strony dziełem tych prądów modernizacyjnych, z drugiej stała się ich ofiarą.

¹⁷ Por. tenże, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej...*, dz. cyt., s. 214–215.

¹⁸ Por. tamże.

Zusammenfassung

DIE DIÖZESE KIELCE ZWISCHEN 1805–1818

Die Diözese Kielce wurde Kraft der Bulle *Indefessum personarum* von 1805 erigiert. Ihrer Gründung gingen Bemühungen der Habsburger Monarchie voraus, die auf diese Weise die kirchliche Administration auf den ihr unterstandenen Gebieten den Änderungen der äußeren Grenzen und der reformierten inneren Administrationsstruktur anpasste. Über die Wahl von Kielce als neuer Bischofssitz, entschied ihre geografische Lage, die Tradition eines alten Administrationszentrums in der ehemaligen Diözese Krakau, das Vorhandensein einer entsprechenden Infrastruktur und eines Priesterseminars. Die päpstliche Bulle sah die Gründung der Diözese von Kielce auf Kosten der liquidierten Diözese von Tarnów vor. Bischof von Kielce wurde der Vorsteher des Kapitels von Tarnów, Pfr. Wojciech Górski, und das Kapitel selbst wurde von Tarnów nach Kielce verlegt. Die neue Diözese war weitläufig. Sie erstreckte sich beinahe von Krakau bis Lublin und im Norden näherte sie sich der warschauer Gegend. Sie gehörte zur Metropole Lwów. Von 1809 an befand sie sich in den Grenzen des gegründeten Fürstentums von Warschau und nach dem Wiener Kongress im Jahre 1815, im Königreich Polen. Im Zusammenhang mit der Reform der Kirchenstruktur im Königreich und der Gründung der Metropole Warschau wurde die Diözese Kielce, Kraft der Bulle *Ex imposita nobis*, im Jahre 1818 liquidiert. Ihr Gebiet wurde zwischen den Diözesen Krakau, Lublin und der neu gegründeten Diözese von Sandomierz aufgeteilt. In den Jahren 1809–1818 zählte die Diözese 344 Pfarreien und war in 23 Dekanate aufgeteilt. In diesem Artikel wurde der Gründungsprozess sowie die Liquidierung der Diözese von Kielce im Zusammenhang mit den mitteleuropäischen politischen Ereignisse und sozialen Wandlungen dargestellt.

Ks. Grzegorz BUJAK – ur. w 1965 r. w Kielcach; adiunkt w Katedrze Historii Ustroju i Administracji Polski na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim; studia historyczne na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL; doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, specjalizacja historia Polski w XX wieku i archiwistyka.